

"VEÏNES"

Alessandra de Perini, 2004. p.27-33¹

Durant la segona postguerra en molts llocs d'Europa es va perdre la possibilitat d'edificar ciutats concebudes d'una manera totalment nova. La falta d'idees i d'amor amb els quals es construïren les cases després del 1945 revelà el retrocés inexorable de la fantasia, l'angúnia mental de les administracions municipals. Ànsia de restauració més que coratge de reconstrucció.

Des d'aleshores la ciutat ha estat viscuda amb una estranyesa creixent, com una mare que ja no es vol. Hi ha hagut trencament, decadència de l'antiga tradició ciutadana. I amb aquesta, la fi de les relacions de veïnatge.

La decadència de la civilització urbana precedí en realitat la ruïna material de les ciutats destruïdes durant la segona guerra mundial. De fet, en primer lloc ve la pèrdua, l'afebliment de les relacions, dels vincles socials; després arriben el menyspreu i la degradació, la violència sota la porta de casa. Una vegada que s'ha perdut el sentit de la necessitat de les relacions, guanyen els valors guerrers, els simbolismes destructius, les lògiques instrumentals i de poder; comença un procés d'anonimat i de banalització i tot es deteriora en un espai de temps molt breu.

Ja al començament del segle XX s'havien perdut en moltes ciutats europees precioses regles de convivència com, per exemple, visitar els nous veïns, ajudar-se recíprocament, la participació en els esdeveniments feliços i dolorosos de la vida. El naixement i la mort esdevingueren fets privats; les portes dels replanells es tancaren i les divergències entre veïns i veïnes tenien lloc cada vegada més de tard en tard.

Després del 1945 les ciutats, constretes entre l'autoritarisme dels diners i les llibertats il·lusòries, transformaren en un cabdell de diferències i de llenguatges. Produïdes com el automòbils, fabricades en pocs anys, moltes ciutats englobaren dins d'elles elements permanentment depressius: blocs grisos de ciment, parcel·lació d'àmplies àrees, tancament del pas lliure al paisatge dels voltants de la ciutat. Tingué lloc un tancament sistemàtic dels horitzons i la destrucció progressiva dels referents paisatgístics, que a nivell profund constitueixen punts de

---

¹ Aquest article es troba en el següent llibre: AAVV (2004): *Dues mil una dones que canvien l'Itàlia*. Ed. Denes

recolzament psicològic i afectiu. No hi hagué cap preocupació per allò que veurien les i els habitants quan s'abocaren a les finestres de casa seua. L'eradicació de les antigues tradicions urbanes féu possible una construcció irresponsable i determinà l'afebliment de les obligacions i de la inversió emotiva i inventiva envers la ciutat.

El veïnat –antiga pràctica social d'origen femení amb la qual cada habitant es feia responsable de la vida civil- particip dels petits i grans esdeveniments que succeïen, fou substituït cada vegada més pel profit, la cimentació, les relacions formals, la burocràcia i l'ostentació. En els últims cinquanta anys els ciutadans han estat considerats cada vegada menys responsables, reduïts a figures anònimes, inquilins, usuaris de serveis, automobilistes o vianants.

Minvant la pràctica de contactes i de relacions cordials entre els habitants, han crescut el menyspreu per tot allò que és comú, la desatenció, la indiferència arrogant. Ens atrinxerem en l'esfera privada, que es defensa gelosament. La por indueix a establir límits, també a alçar fronteres teòriques, interiors, murs de silenci. Es té por al contacte, a la mirada dels altres sobre el propi territori, a la invasió i a l'espionatge dels veïns, sentits cada vegada més com a presències hostils i inquietants. Es té por a convertir-se en l'objecte dels seus discursos i dels seus xafardejos. El veïnatge ja no es veu com un recurs, com una condició favorable, sinó com un obstacle que s'ha de superar, com un impediment per a la pròpia llibertat. Ha començat un procés d'aïllament i de separació entre les diverses figures del territori: així si un veí es posa malalt, es queda fora; en moltes finques es viu en una sospita i fàstic constants; es desenvolupen actituds cada vegada més antisocials i agressives, sobretot entre els joves.

Minva el sentit de la ciutat com a espai polític i civil on es forma la pròpia autoconsciència, on es naix i es creix al costat d'altres dones i homes en un cercle d'intercanvis i d'esguards. Mediacions anònimes, institucionals prenen el lloc dels contactes personals i de les relacions directes. Especialitzacions i competències tècniques dissolen i frustren el plaer d'agafar-se algunes responsabilitats o de resoldre junts problemes diversos. Les institucions polítiques generalment no escolten les persones que viuen en la ciutat i que coneixen el territori: així les opinions i els suggeriments pràctics de les persones que encara miren la ciutat amb el desig de millorar-la i d'ésser part viva i activa estan davall de les orientacions i els judicis dels "experts".

Les ciutats s'han deixat a la mà de les negligències i de les eleccions arbitràries de polítics i d'arquitectes, que han estat al servei de l'interès privat i de l'especulació, que han cedit a les lògiques i a les visions limitades de molts ajuntaments i comissions d'urbanisme. S'ha volgut omplir tots els espais, la massificació, la separació entre residència i lloc de treball.

Les ciutats dels últims cinquanta anys, postmodernes i postindustrials (Marghera, per exemple, ja és una relíquia del passat), s'han desenvolupat trencant amb l'antiga civilització urbana i pagant el preu del patiment humà, fonamentalment el dels xiquets i xiquetes, el dels majors, el dels adolescents i el de les joves mares. El procés de pèrdua de les arrels ha estat inexorable. Amb la modernització s'ha estès en la vida urbana a poc a poc la inhospitalitat, la falta de cura i de pietat; ha crescut una actitud exigent envers l'Estat i les institucions. S'ha desenvolupat la idea equivocada del dret i per això totes es queixen, al·leguen drets, acusen, denuncien la falta de les "autoritats competents", invoquen decisions dràstiques. El descontent ha crescut moltíssim i, amb ell, les forces emotives com la desconfiança cap a tot allò que és nou i diferent, un estat constant d'irritació i d'impaciència general o les relacions col·lectives basades en la por i en l'agressivitat que en cap moment s'han de subestimar, sinó que s'han de desvetllar, desxifrar i unir amb significats intel·ligents per tal que no obtinguen formes amenaçadores.

De fet s'ha perdut la capacitat de mirar, d'escoltar, de contactar amb la resta de ciutadans, de la ironia i de l'esperit crític. Partits, sindicats i institucions han fracassat; avui dia cap ensenyament comença en ells. D'aquesta manera els desitjos s'han allunyat de la política. La gent no ha estat escoltada, ha estat culpada i, per això, s'ha acostumat a les coses pitjors pensant que no té cap possibilitat de canvi, ja no sap relacionar-se amb el territori i ha perdut pràcticament la capacitat de resoldre els problemes més senzills. Els diners i les relacions de poder han creat abismes entre els habitants i han convertit quasi en incomprensibles les raons del desig.

¿Com es pot tornar a ordenar les ciutats que han crescut sense cap tipus de fre ni de criteri sensat, ciutats caòtiques construïdes no per a servir les relacions humanes, sinó la tècnica, el comerç, els poders públics i econòmics, la producció? ¿Quins mecanismes fan empobrir la vida a la ciutat? ¿Quines pràctiques fonamenten la seua existència no només material, sinó també política i simbòlica? ¿Com el veïnat pot tornar a ésser una font de sentit i de reconeixement, alguna cosa més que una simple convivència civil que estiga basada en el respecte i en l'amabilitat mútues?

Aquests són els problemes que ens hem plantejat com a "Veïnes" quan a començaments dels anys noranta hem sentit la necessitat de salvaguardar i renovar a la nostra ciutat, Mestre, la pràctica del veïnat, conscients que només des dels lligams de confiança, des de les formes correctes d'intercanvi i des de les relacions socials i polítiques entre homes i dones podrien créixer les llibertats que donarien una altra vegada sentit i valor a l'existència.

Són les relacions el que fa que una ciutat siga rica i bella. Una ciutat, un barri són alguna cosa més que la suma dels carrers, dels edificis i dels habitants. Són el tros de terra per on caminem cada dia i des d'on prenem força i impuls. La ciutat és dempeus gràcies a una força interna, i no per bastides, puntals o iniciatives institucionals. Necessita ser admirada no només pel seu aspecte estètic, sinó també per les noves i atractives formes de vida, de treball i de relacions que hi tenen lloc. La ciutat té un rostre, una forma, és un organisme viu i amb ella existeixen una sèrie d'obligacions perquè si no emmalalteix i es torna lletja. Hi ha malalties que es relacionen amb la desaparició de les relacions, amb la inhibició del pensament i amb la seua lliure expressió. Hi ha moltes coses que converteixen una ciutat en un espai sense hospitalitat: el braç de ferro entre els desitjos i les expectatives socials, la dificultat per a establir relacions felices i llargues, l'oportunisme, la mortificació i l'escassa valorització del treball ben fet o l'acumulació d'agressivitat que es relaciona amb la disciplina excessiva i amb la regulació de la vida.

La ciutat es governa al damunt d'equilibris fluids i és el resultat d'una contractació quotidiana. Fonamentalment entre homes i dones. Si és ben governada, si es realitza un intercanvi viu entre habitants, és objecte d'amor i font de realitat. Es converteix en la "nostra" ciutat per elecció. Tenim la necessitat d'amar, de reconèixer-nos en la ciutat on vivim. La ciutat millora si hi ha condicions favorables per al desenvolupament de les relacions, però sobretot si hi ha consciència de la diferència entre els sexes, qualitat significativa del nostre estar en comú, homes i dones, i de compartir un territori.

Les ciutats antigues tenien un cor, un centre, eren l'expressió d'una energia i influïen en la biografia de qui hi vivia: eren ciutats "natsals". La construcció social dels últims cinquanta anys (també a Mestre i en el nostre territori) ha dut a terme processos ràpids de reestructuració i modernització, fent desaparèixer, al costat dels carrers antics, les velles cases, les petites botigues, les esperances, les esperes, les formes de participació i d'inventiva política. Ha

guanyat el principi de fabricació que no té la necessitat de cultivar les relacions, com si la ciutat i els habitants foren elements autònoms i independents i pogueren existir de forma separada.

L'esperit de la ciutat es dissol davant la ciutat "globalitzada". Ens acostumem a no necessitar les coses imprevisibles, pactem amb la lletgesa, es renuncia al reflex feliç en la ciutat on vivim, no guardem la memòria, es perd de vista l'ésser lúdic, les antigues tradicions populars, la capacitat d'interessar-nos per la vida dels altres, d'acollir l'estranger, de tenir cura dels majors i de practicar l'escolta dels desitjos.

Als barris nous, dissenyats sobre paper, falta allò que moltes dones esperaven trobar: rostres humans, possibilitats imprevisibles, espais oberts. La mirada s'ha tornat cap a sí mateixa, s'ha dirigit cap a l'interior de les cases on l'ordre i el decòrum responen en certa mesura a la necessitat de bellesa, de respecte social, a la necessitat de tenir una ànima. Aleshores la ciutat s'ha convertit en presa de les ideologies i les mitologies que es nodreixen de la infelicitat i de la por amagades i la família, cada vegada més, és concebuda com un espai separat de la vida política ciutadana, un lloc que s'ha de "salvar" perquè es resisteix a l'entorn, que és considerat hostil.

Però fins i tot a Mestre i a d'altres ciutats italianes i d'arreu del món hi ha un altre element: una capacitat inventiva extraordinària, sobretot femenina, que ha sabut trobar eixides a aquesta situació general de desamor i estranyesa. Les "Veïnes" són dones reals que teixeixen noves possibilitats de vida en comú. Les pràctiques de veïnat, encara molt vives a la regió de Venècia, afavoreixen la formació de petites unitats, de xarxes d'intercanvi, de relacions duals que es confronten tots els dies amb la degradació i les modificacions neuròtiques i patològiques de la ciutat.

Estrènyer el vincle del veïnat significa accomplir i renovar l'acte simbòlica de fundació d'una ciutat a l'entorn d'un centre viu fet de relacions humanes, fonamentalment entre les dones. Fins i tot un barri lleig, una massa anònima de cases pot mostrar un rostre humà i ser l'espai per a una recerca apassionant.

El veïnat és com un art popular anònim, fonamentat en el context, que converteix en familiar un territori i que li atorga l'estatut de residència a qui hi viu. No es limita a la força del gest que

només es reconeix de prop, gest únic i irrepetible, si troba les paraules que el converteixen en visible i transmissible en altres contextos. L'espai que és a prop de casa pot arribar a ser grandíssim, un àmbit d'experimentació i modificació política i personal profunda, lloc "públic" des d'on mirar i jutjar els fugissers canvis del món actual.

La política, cada vegada més impracticable per les servituds, pels jocs de poder i d'interessos, lobby i ideologies, torna prop de la realitat si escolta les figures de l'autoritat social que hi són al territori, si extrau les reserves de les relacions viscudes amb desig i de manera conscient.

Prop de casa significa, al peu de la lletra, prop de la mare, prop de la llengua i de les formes de comunicació maternes, dir les coses no perquè siguin avaluades intel·lectualment, sinó perquè tinguen conseqüències pràctiques en la realitat. Les mares constitueixen el fons de confiança social, de benestar i seguretat d'on ha sorgit i on s'ha recolzat des de sempre la ciutat. Amb les "Veïnes" ara aquest fons ja no és segur i mut, sinó que s'ha fet visible a la consciència comuna i pot modificar les condicions mateixes de la vida pública.

La ciutat no és únicament un problema d'organismes municipals, gas, neteja ciutadana, mitjans de transport, tràfic. Els problemes més urgents fan referència a la pèrdua del sentit, a l'empobriment simbòlic, a la degradació dels sentiments, a la distanciació dels encontres plaents, dels contactes i dels intercanvis significatius entre els habitants. Aquests problemes, avui dia comuns a totes les ciutats i les grans metròpolis del món, no poden ser resolts de forma separada per experts dels diferents aspectes. És necessari un canvi de les consciències i dels estils de vida que establezca prioritats diverses.

Reconèixer la diferència és el primer deure envers la ciutat. La ciutat no pot estar habitada només per homes ni tampoc per raons de profit i de poder. És inevitable el conflicte simbòlic amb l'ordre establert, si no la diferència continuarà "presonera", quedarà allò no dit dels discursos i dels projectes polítics i socials. La primera qüestió que s'ha de tractar en un món globalitzat que ha perdut el sentit i l'orientació és la claredat, evidenciar les diferències per a no cometre injustícies.

La segona qüestió és escoltar els desitjos i les necessitats profundes de les dones i els homes, les raons de les diferents subjectivitats masculines i femenines. En tercer lloc s'han d'afavorir

nivells més alts de consciència, sense adoctrinar, renyar ni culpar, sinó dirigint l'atenció cap a la modificació i l'aprenentatge de nous comportaments socials que permeten arribar a una situació conjunta més feliç i sensata.

La quarta qüestió és afavorir l'intercanvi de sabers i experiències entre els habitants, sense separacions rígides entre les diferents competències professionals, ja que la competència més utilitzada avui dia és la del saber "fer" societat, és a dir, la de saber aconseguir comunicacions autèntiques. Són vertaders "actes de govern" aquests gestos sovint anònims, fets per gent normal -professors, comerciants, mestresses, monges, jubilats, dependents, dones de la neteja, obrers, conductors, etc -, que limiten el desordre i la degradació i impedeixen que els sentits col·lectius de culpa, generalment encarnats en determinades figures com gitanos, prostitutes, drogoaddictes, pròfugs, immigrants o xiquets i xiquetes que pateixen violacions i explotació, es transformen en por i fantasmes que vaguen pels carrers de la ciutat.

Protegir la ciutat de la lletgesa i la degradació significa apostar per un nivell més elevat de les relacions, escoltar els seus habitants, homes i dones, cultivar l'alegria comuna començant des dels gestos simples, elementals, però carregats d'una força simbòlica com poden ser mirar-se a la cara, somriure's i no tenir massa presa a l'hora de tancar la porta.